

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ В НАУКОВІЙ ЛІТЕРАТУРІ

У статті розглянуто питання стосовно шляхів удосконалення педагогічної практики у науковій літературі. Відображено поняття: "педагогічна практика", "професійна підготовка"; зазначені функції практики та її вплив на професійну підготовку майбутнього педагога. Висвітлено погляди дослідників щодо форм та методів удосконалення педагогічної практики. Вказано умови, які впливають на результативність практики: теоретико-методологічний рівень підготовленості студента; вибір навчально-виховного закладу; вдалий підбір методів, прийомів роботи з учнівським та учительським колективами; рівень майстерності викладачів. Педагогічна практика – це одна з найважливіших сходинок у становленні майбутнього педагога, де бажання бути вчителем або утверджується, або ні. Вона сприяє виявленню "слабких місць" у підготовці студента, значному підвищенню рівня професійної, педагогічної підготовленості майбутніх фахівців. Розпочинається практичне засвоєння студентом функціонального змісту професійно-педагогічної діяльності. Разом з тим, існують труднощі, які негативно впливають на цей процес. У своєму дослідженні ми визначили найпоширеніші з них: брак часу, відведеного на практику; слабкий контроль з боку керівництва; відсутність чітко сформованих планів практик; недостатня забезпеченість педагогічних практик навчально-методичним матеріалом; підведення підсумків педагогічної практики має формальний характер. На основі аналізу наукової літератури визначені ефективні шляхи удосконалення педагогічної практики це: правильно складений, чіткий план з добре продуманими метою та завданнями; вдало підібраний навчально-виховний заклад, місце проходження практики; тісна співпраця загальноосвітніх шкіл і вишів у напрямку організації та проведення практик майбутніх вчителів; присутність позитивної мотивації студентів до методико-практичної діяльності; контроль та диференційний підхід до практикантів з боку керівників; гарне технічне та матеріальне забезпечення процесу проходження практики.

Ключові слова: педагогічна практика, професійна практика, шляхи удосконалення.

Постановка проблеми. Інтенсивний розвиток сучасного українського суспільства орієнтує вищу освіту на пошук нових підходів в організації навчального процесу та підготовку спеціалістів високого рівня з найкращою як теоретичною, та і практичною підготовкою. Система професійної підготовки учителів в Україні потребує постійно нових форм та методів навчальної роботи. Важливим її компонентом є педагогічна практика, яка, забезпечуючи збільшення можливостей самореалізації, мобілізацію особистісного потенціалу та виявлення прихованих здібностей, сприяє вирішенню багатьох педагогічних проблем у професійній підготовці учителів. Тому проблема пошуку нових та ефективних шляхів удосконалення педагогічної практики не втрачає своєї актуальності.

Аналіз останніх досліджень. Аналіз науково-методичної літератури й дисертаційних досліджень з питань педагогічної практики свідчить про неослабну увагу дослідників. Питання методологічного взаємозв'язку педагогічної науки з практикою

розглядаються у працях В. Краєвського, С. Архангельського, Н. Кухарьової, І. Огородникова тощо; історичний аспект становлення системи практичної підготовки вчителів, роль та місце педагогічної практики, принципи і функції виділені у роботах О. Абдулліної, В. Розова, В. Морозова, О. Гребенюка, О. Лук'янченко, Н. Дем'яненко, В. Майбороди, Р. Куліш, М. Сисоєва та ін. Вагомий внесок у дослідження організації та проведення педагогічної практики студентів у процесі підготовки майбутнього фахівця зробили: І. Протасова, І. Харламов, В. Сластьонін, Є. Белозерцева, Н. Загрязкіна тощо. Л. Подимова, В. Сластьонін вивчали роль педагогічної практики у підготовці студентів до сприйняття, оцінки, реалізації педагогічних нововведень.

Разом з тим, рівень дослідження шляхів удосконалення педагогічної практики недостатньо високий, що й зумовило вибір теми статті.

Мета статті – визначити шляхи удосконалення педагогічної практики та з'ясувати на основі аналізу наукової літератури, які з них є найбільш ефективні.

Виклад основного матеріалу. Існує безліч поглядів щодо визначення поняття "педагогічна практика". Як: форму професійного навчання, яка забезпечує практичне пізнання закономірностей та принципів професійної діяльності, його розглядали В. Сластьонін, О. Мороз, О. Абдулліна; як одну з основних складових навчально-виховного процесу в системі професійної підготовки майбутніх вчителів – А. Щербаков, С. Науменко, О. Мельник.

Педагогічну практику як складову професійної підготовки майбутніх учителів та важливу ланку в системі вищої педагогічної освіти, яка доповнює і збагачує теоретичну підготовку студентів, сприяє їх самовихованню, самовдосконаленню та самоосвіті, розглядає у дослідженні Т. Белан [1, с. 174].

У розвідці звертаємо увагу й на таке поняття як "професійна підготовка". Згідно з даними педагогічної енциклопедії професійна підготовка являє собою "сукупність спеціальних знань, умінь і навичок, якостей особистості, трудового досвіду і норм поведінки, які забезпечують можливість успішної праці за обраним фахом; процес повідомлення учням відповідних знань і вмінь" [2, с. 569].

О. Пехота та А. Старєва під професійною підготовкою вчителів розглядають: "процес навчання та засвоєння майбутнім педагогом професійно-методичних знань, вироблення певних умінь і навичок студента під час педагогічної практики; формування та розвиток потреб самоосвіти, самовдосконалення і самореалізації; розвиток та закріплення професійних знань, необхідних у подальшій педагогічній діяльності" [3].

Педагогічна практика – це одна з найважливіших сходинок у становленні майбутнього педагога, де бажання бути вчителем або утверджується, або ні. Вона відіграє у процесі професійної підготовки майбутнього вчителя яскраво виражену роль системотворення та сприяє:

– по-перше, виявленню "слабких місць" у підготовці студента – майбутнього педагога, на що вказуватимуть складнощі, які виникають у практиканта в тій або тій галузі педагогічної діяльності;

– по-друге, значному підвищенню рівня професійної педагогічної підготовленості через інтенсивну актуалізацію наявних педагогічних знань, умінь, навичок, здібностей і якостей.

Згідно з результатами дослідження О. Олексюк, педагогічна практика у системі професійної підготовки виступає зв'язуючою часткою між теоретичним матеріалом та вмінням використовувати його у педагогічній діяльності. Систему педагогічної практики було сформовано на основі принципу загальнопедагогічної підготовки єдності теорії і практики. Тому навчання у вищій школі перетворювалось у процес реалізації набутих знань на практиці [4, с. 39-43].

Процес педагогічної практики впливає на створення умов для самоактуалізації особистості студента, прояву ініціативи, володіння технологіями, які сприяють її розвитку та використанню у навчально-виховному процесі.

У науковій праці "Загальнопедагогічна підготовка вчителя в системі вищої педагогічної освіти" О. Абдулліна зазначала, що роль та місце педагогічної практики в системі професійної підготовки вчителів є важливими для формування цілісної та системної загальнопедагогічної підготовки студентів і залежатимуть від того, наскільки міцним буде взаємозв'язок між теоретичним та практичним навчанням [5].

Г. Шулдик та В. Шулдик наголошують на тому, що під час педагогічної практики відбувається перевірка теоретичної і практичної підготовки студента до самостійної роботи, створюються широкі можливості для розвитку творчого потенціалу особистості майбутнього вчителя. Дослідники називають педагогічну практику зв'язуючою ланкою між теоретичним навчанням студента і його майбутньою роботою у закладах освіти [6].

На практиці майбутні фахівці мають можливість набути професійних умінь, поринути в осмислення закономірностей та принципів навчання й виховання, навчитися самостійно визначати мету і завдання навчально-виховного процесу, планувати педагогічну діяльність, застосовувати ті форми і методи організації навчання і виховання, які відповідають певній віковій категорії учнів, робити аналіз та прогнозувати навчально-виховну діяльність, збирати методично-дидактичний матеріал для власної майбутньої педагогічної діяльності, проявити свої творчі здібності і потенціал під час організації та проведення виховних заходів [7, с. 181].

У процесі підготовки майбутніх учителів, педагогічна практика відіграє значну роль у формуванні їхньої готовності до професійної діяльності. Вона має місце індикатора професійних якостей майбутнього вчителя та виступає одним з головних етапів формування професійної самосвідомості, педагогічних здібностей, організаторських умінь та навичок, що стосуються не тільки власної діяльності, а й учнівської.

Під час практики студент має можливість підготуватися до різноманітних видів професійної діяльності, апробувавши форми і методи роботи, з якими ознайомився в аудиторії. Він може визначити, чи правильно обрав для себе сферу діяльності, з'ясувати ступінь співвідношення особистісних якостей з професією вчителя. Саме в цей період відбувається його ідентифікація з новою соціальною роллю майбутнього вчителя-практиканта, що впливає на подальший розвиток професійно-ціннісних орієнтацій особистості. Стаючи безпосереднім учасником нового виду діяльності, студент розпочинає

практичне засвоєння функціонального змісту професійно-педагогічної діяльності. Разом з тим, існують труднощі, які негативно впливають на цей процес.

Аналізуючи наукову літературу, ми визначили найпоширеніші з них:

- брак часу, відведеного на практику;
- слабкий контроль за процесом педагогічної практики з боку керівників, які мають не достатньо досвіду та низький методичний рівень;
- відсутність чітко сформованих планів практик, постійні зміни вимог щодо цілей та завдань;
- недостатня забезпеченість педагогічних практик навчально-методичним матеріалом, який сприяв би розвитку та удосконаленню умінь та навичок студентів;
- акцентування уваги на організаційних моментах, а не на методичних;
- студенти-практиканти зазвичай діють у межах, установлених адміністрацією школи, що впливає на прояви їх самостійності та ініціативності;
- підведення підсумків педагогічної практики має формальний характер.

З огляду на це виникає потреба у визначенні шляхів, які б сприяли подоланню труднощів та удосконаленню педагогічної практики.

Позитивні результати педагогічної практики залежать від: рівня підготовленості студентів як теоретично, так і психологічно; вдалого підбору прийомів, методів роботи з учнями та колективом; вибору навчально-виховного закладу; методичного рівня й майстерності викладачів. Вони за власним прикладом активізують такі процеси, як самостійність студентів у виконанні завдань практики, допомагають формуванню сумлінного ставлення до роботи, відповідальності, цілеспрямованості. Саме ці фактори багато в чому визначають професійну придатність майбутнього спеціаліста [8].

Досконале знання студентами функцій практики значно полегшує процес реалізації та закріплення здібностей, умінь і навичок у процесі їх практичної діяльності.

Н. Казанішена [9, с. 28] визначає такі функції педагогічної практики:

- адаптаційну – пристосування та вивчення оточуючого середовища певної освітньої установи, ознайомлення з розмаїттям навчально-виховних закладів, орієнтування у шкільному середовищі;
- навчальну – використання та закріплення на практиці теоретичних знань, отриманих під час навчання, формування педагогічних умінь і навичок;
- виховну – самоосвіта та самовиховання, формування відповідального ставлення до професійних обов'язків, визначення ролі професійно значущих якостей майбутнього вчителя;
- розвивальну – розвиток професійних мотивацій, педагогічних мислення та здібностей студентів;
- діагностичну – визначення рівня професійної підготовленості та відповідності педагогічній діяльності;
- рефлексивну – самопізнання, самовизначення;
- інтегруючу – вміння застосовувати на практиці теоретичні знання, здобуті під час аудиторного навчання, спрямування їх на досягнення поставленої мети.

Одним з ефективних шляхів удосконалення педагогічної практики є чіткий,

правильно складений план, завдяки якому як студенти, так і вчителі мають змогу добре організувати власний робочий час та корисно використати його. Висока результативність практичної діяльності майбутніх педагогів багато в чому залежить від дотримання ними цілей та завдань практики, гарної самоорганізації.

І. Боднарук наголошує на низці умов щодо оптимізації методичної підготовки студентів у процесі педагогічної практики. Вона зазначає, що ефективною практика є тоді, коли: присутня позитивна мотивація до методико-практичної діяльності; формується адекватна самооцінка підготовки у студента; використовується індивідуальний та диференційний підхід до практикантів з боку керівників з метою застосування певних методів та форм роботи [10].

Тісну співпрацю загальноосвітніх шкіл і вишів у напрямку організації та проведення практик майбутніх вчителів як один з шляхів удосконалення педагогічної практики, розглядає Н. Грицай. У дослідженні вона зазначає, що результатами цього є розвиток і проведення науково-дослідницької роботи, спільних науково-методичних семінарів та ін. [11].

У вищій педагогічній школі практичне засвоєння майбутніми фахівцями принципів та закономірностей педагогічної діяльності безпосередньо відбувається у процесі проходження педагогічної практики. Цей період характеризується тим, що студенти мають змогу ознайомитися з різними навчально-виховними закладами й особливостями педагогічної діяльності вчителів, ураховуючи специфіку їх роботи застосовувати під час практики ті теоретичні знання, котрі відповідатимуть конкретній навчально-виховній роботі.

Вдало підібрана школа, вчителі, які керуватимуть практикою студентів, є важливими факторами у практичній підготовці майбутніх педагогів.

С. Паршук підкреслює, що успіх педагогічної практики залежить передусім від доброзичливої атмосфери та взаєморозуміння між практикантами та шкільним колективом, чіткої організації практичної діяльності студентів та вчителів, взаємодопомози між ними [12].

Таким чином, висококваліфікований спеціаліст-учитель не може бути ефективно підготовлений вищою школою без досвіду роботи в освітніх закладах. Беручи активну участь у педагогічній практиці, студент-практикант має можливість вивчати навчально-виховний процес у повному обсязі, отримувати психолого-педагогічну, методичну підготовку, завдяки якій майбутні вчителі здобувають та закріплюють необхідні вміння і навички.

Вивчення науково-літературних джерел свідчить про те, що вагоме значення для педагогічної практики відіграє керівництво нею. Успіх практики насамперед залежить від того, хто контролює цей процес, на якому рівні проходить як ознайомчий етап, так і підбиття підсумків. Чим краще буде підготовлений керівник, тим більше проблематичних питань, які виникають у студентів під час практики, буде вирішено. А застосування творчого підходу у підбитті підсумків педагогічної практики, дає змогу їх керівникам дізнатися більше про ставлення та погляди студентів-практикантів щодо майбутньої професії, науково-дослідницької роботи тощо.

Педагогічна практика для студента є перевіркою на готовність до майбутньої педагогічної діяльності, під час якої йому необхідно оволодіти такими вміннями: спостерігати, аналізувати, планувати навчально-виховну роботу з учнями; чітко визначати

цілі та завдання славної педагогічної діяльності; використовувати форми та методи організації творчої, суспільної, ігрової діяльності учнівського колективу; організувати учнів для спільної навчально-виховної діяльності, з урахуванням їхніх вікових та індивідуальних особливостей.

Висновки. Отже, професійна підготовка майбутнього вчителя може бути ефективною лише за умов добре спланованої, організованої, педагогічної практики під висококваліфікованим керівництвом. Поряд із цим, перспективними напрямками подальших досліджень у даному питанні є пошук інших ефективних шляхів удосконалення педагогічної практики, які сприятимуть розвитку мотивації студентів до майбутньої професійної діяльності, творчої, науково-дослідницької роботи.

Література

1. Абдуллина О. А. *Общепедагогическая подготовка учителя в системе высшего педагогического образования : Для пед. спец. высш. учеб. заведений. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Просвещение, 1990. – 141с.*

2. Белан Т. Г. Організаційно-методичні засади педагогічної практики майбутніх учителів технологій / Т.Г. Белан // *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка: зб. наук. праць. Вип. 19 / Глухівський НПУ ім. О.Довженка ; редкол: О. І. Курок (відп. ред.) [та ін.]. – Глухів : ГНПУ ім. О.Довженка, 2011. – С.171-174. – (Серія: Педагогічні науки; вип. 19).*

3. Боднарук І. М. Педагогічні умови оптимізації методичної підготовки майбутніх учителів музики в процесі педагогічної практики : дис. ...канд. пед. наук : 13.00.02 / Боднарук Ірина Миколаївна. – К., 2006. – 264 с.

4. Грицай Н. Педагогічна практика як засіб формування методичної компетентності майбутніх учителів біології. / Наталія Грицай // *Проблеми підготовки сучасного вчителя : збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини / [ред. кол. : Побірченко Н.С. (гол. ред.) та ін.]. – Умань : ПП Жовтий О. О., 2012. – Випуск 5. – Частина 2. – С. 26-34.*

5. Дацько Ю. Роль педагогічної практики у професійній підготовці майбутнього вчителя іноземної мови / Ю. Дацько // *Вісник Львівського університету. Серія Іноземні мови. Випуск 16. – Львів, 2009. – С.199-206.*

6. Демидчик Г. С. Педагогічна практика як складова професійного становлення майбутнього вчителя / Г. С. Демидчик, Л.М. Мироновська // *Вісник Глухівського державного педагогічного університету : Сер.: Педагогічні науки. Вип. 13. – Глухів: ГДПУ, 2009. – С.181-185.*

7. Казанішена Н. Педагогічна практика як складова процесу підготовки майбутнього вчителя початкової школи до екологічного виховання учнів [Текст] / Н. Казанішена // *Науковий збірник Уманського державного педагогічного університету. – Умань : УДПУ, 209. – №30. – С. 25-34.*

8. Олексюк О. Є. Вплив педагогічної практики на активізацію пізнавальної діяльності студентів / О. Є. Олексюк // *Наукові праці. Педагогічні науки [Текст] : науково-методичний журнал. – Миколаїв : Видавництво МДГУ ім. Петра Могили, 2005. т.42 N 29. – С.39-43/*

9. Паршук С. Умови поліпшення педагогічної практики майбутніх учителів початкових класів / 2012. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://conference ipo.mdu.edu.ua/doklad/parshuk.pdf>>.

10. Педагогическая энциклопедия / И. А. Каиров, Ф. Н. Петров и др. – М. – Т. 3. :– Советская энциклопедия, 1966. – С. 549.

11. Пехота О. М. Особистісно орієнтоване навчання: підготовка вчителя : монографія / О. М. Пехота, А. М. Старєва. – Миколаїв : Вид-во "Іліон", 2005. – 272 с.

12. Шульдик Г. О. Педагогічна практика : навч. посіб. для студ. пед. вузів / Г. О. Шульдик, В. І. Шульдик. – К. : Науковий світ, 2000. – 143 с.

Ю. Н. Иванова

ПУТИ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ПРАКТИКИ В НАУЧНОЙ ЛИТЕРАТУРЕ

В статье рассмотрен вопрос о путях совершенствования педагогической практики в научной литературе. Отражены понятия: "педагогическая практика", "профессиональная подготовка"; указанные функции практики и ее влияние на профессиональную подготовку будущего педагога. Освещены взгляды исследователей относительно форм и методов совершенствования педагогической практики. Указаны условия, которые влияют на результативность практики: теоретико-методологический уровень подготовленности студента; выбор учебно-воспитательного учреждения; удачный подбор методов, приемов работы с ученическим и учительским коллективами; уровень мастерства преподавателей. Педагогическая практика - это одна из важнейших ступеней в становлении будущего педагога, где желание быть учителем или утверждается, или нет. Она способствует выявлению "слабых мест" в подготовке студента, значительному повышению уровня профессиональной, педагогической подготовленности будущих специалистов. Начинается практическое усвоение студентом функционального содержания профессионально-педагогической деятельности. Вместе с тем, существуют трудности, которые негативно влияют на этот процесс. В своем исследовании мы выявили самые распространенные из них: недостаток времени, отведенного на практику; слабый контроль со стороны руководства; отсутствие четко сформированных планов практик; недостаточная обеспеченность педагогических практик учебно-методическим материалом; подведение итогов педагогической практики носит формальный характер. На основе анализа научной литературы определены эффективные пути усовершенствования педагогической практики это: правильно составленный, четкий план с хорошо продуманными целями и задачами; удачно подобранный учебно-воспитательное учреждение, место прохождения практики; тесное сотрудничество общеобразовательных школ и вузов в направлении организации и проведения практик будущих учителей; присутствие положительной мотивации студентов к методико-практической деятельности; контроль и дифференцированный подход к практикантам со стороны руководителей; хорошее техническое и материальное обеспечение процесса прохождения практики.

Ключевые слова: педагогическая практика, профессиональная практика, пути совершенствования.

WAYS OF IMPROVING TEACHING PRACTICE IN THE SCIENTIFIC LITERATURE

The paper discusses the ways of teaching practice improving in scientific literature. The concepts of "teaching practice" and "training" are delighted. The function of practice and its impact on the future teachers training are described. The researchers' views on the forms and methods of the teaching practice improving are highlighted. The teaching practice is very important for the student's self-actualization, it is also very important to have an initiative, possess the technologies that can be used in the educational process development. Specified conditions that affect practice effectiveness are denoted. They are theoretical and methodological level of the students' readiness; educational institution's choice; effective selection of methods, techniques of working with pupils and teachers staffs; teachers' skill level. According to the scientific literature analysis the effective ways of teaching practice improving were identified. They are accurate plan with well thought out purpose and objectives; well-chosen educational institution for a place to practice; close cooperation between schools and universities in the in terms of working with the organization and of future teachers practices conducting; students' positive motivation of the methodological and practical activities; control and differential approach to the students by the supervisors; good technical and financial support to the process of practical training.

Key words: teaching practice, professional practice and ways of improving.

УДК 37.014.54-057.875"1920"(477)(09)(045)

М.В. Мазуренок

УКРАЇНСЬКЕ СТУДЕНТСТВО В КОНТЕКСТІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ РАДЯНСЬКОЇ ВЛАДИ В 1920-Х РР.

У статті проаналізовано зміст офіційної політики УСРР щодо студентства в 1920-х рр., висвітлено заходи Наркомосу, які стосуються "пролетаризації" вищої школи, приділено значну увагу соціально-академічним реформам у вишах, посиленню адміністративного впливу на українське студентство, політизації роботи студентських товариств, організацій.

Ключові слова: студентство, Наркомос УСРР, вищі навчальні заклади, пролетаризація, політизація.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Своєрідною мікромоделлю будь-якого суспільства, яка зазнає значних соціально-економічних, політичних впливів, є студентство. Суспільні процеси, як регулятори й, одночасно, каталізатори різних сторін повсякденності, надзвичайно виразно проявляються саме у цій категорії молоді. Студентське середовище є найбільш мобільним, досить чутливим до змін, які втручаються у його життя. Тому на шляху побудови нової демократичної української держави доцільним є погляд в історію з метою уникнення помилок, пошуку ідейних і ціннісних орієнтирів на перехресті різнобічних силових ліній суспільного існування.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Студентство України 1920-х рр., як специфічна суспільна група, стало предметом дослідження історико-педагогічної науки. В